

„DATOR A CERCETA TRECUTUL!” DR. HAB., PROF. UNIV. VALENTIN TOMULEȚ LA 70 DE ANI

Născut la 15 septembrie 1952, în satul Tabani, raionul Briceni.
Istoric, domeniul de cercetare: istoria Basarabiei în secolul al XIX-lea, istoria universală în perioada modernă.
Doctor habilitat în istorie (2003), profesor universitar (2011).

În încercarea de a schița portretul cercetătorului științific Valentin Tomuleț, ajuns la o frumoasă aniversare, suntem surprinși de numărul impunător de lucrări pe care Domnia sa le-a publicat până la această dată. Este dovada unei misiuni îndeplinite cu succes, asumate în tinerețe, formulate laconic și ferm: „Dator a cerceta trecutul!”

O primă legătură directă a sa cu Institutul de Istorie al Academiei de Științe a RSS Moldovenești datează de prin 1986, când realizează aici un stagiul de cercetare științifică. După 1991, când istoriografia din Republica Moldova se debarasează de clișeele „încorsetării” impuse de regimul sovietic, când arhivele își deschid larg ușile, când se deschid „drumurile” peste Prut și chiar mai departe, Valentin Tomuleț se încadrează plener în efortul general de a descoperi și a valorifica teme aproape necunoscute ori tratate tendențios din istoria spațiului Pruto-Nistean în secolul al XIX-lea. Este atras, în special, de tematica dezvoltării social-economice a Basarabiei în perioada de până la reforma agrară din 1868.

După un nou stagiul de cercetare la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei în 1992, profesorul Tomuleț descoperă mediul academic din Iași, unde l-a avut în calitate de consultant științific pe istoricul Vasile Cristian și unde a colaborat cu distinșii profesori Ioan Caproșu, Gheorghe Platon, Alexandru-Florin Platon, Mihai Cojocariu ș. a. Contactul cu centrele de cercetări științifice din România, discuțiile cu specialiștii asupra unor teme din istoria spațiului românesc dar și asupra metodologiei cercetării științifice, cunoașterea abordărilor globale ale trecutului românesc din diferite perspective întăresc capacitatea de muncă al istoricului V. Tomuleț. Treptat, de sub pana sa apar tot mai multe lucrări care-i vor aduce re-

cunoașterea meritată din partea comunității științifice de pe ambele maluri ale Prutului.

Activitatea la catedră și în arhive a dat roade frumoase pe ambele planuri. Tezele de licență, de master și de doctor în istorie realizate sub îndrumarea lui Valentin Tomuleț, au scos în relief responsabilitatea și profesionalismul său la elaborarea și consilierea lucrărilor tematice, rigoarea și exigența față de sine și față de mai tinerii săi colegi. Publicarea lucrărilor științifice, participarea la volume colective cu lucrări tematice, cu studii, articole, note, recenzii în reviste de specialitate din Republica Moldova și de peste hotare l-au recomandat, din 17 aprilie 2008, pe doctorul habilitat în istorie Valentin Tomuleț, în funcția de președinte al Seminarului științific de profil la specialitatea 611.02 – *Istoria Românilor (pe perioade)* din cadrul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei. La Institutul de Istorie, Valentin Tomuleț se încadrează din 2015, unde se impune cu o direcție de cercetare științifică axată pe tematica vieții social-economice a Basarabiei în secolul al XIX-lea și unde fructifică cu mult succes materialele de arhivă adunate de-a lungul anilor.

Mediul academic de la Institutul de Istorie se dovedește a fi unul propice pentru activitatea sa de cercetare științifică. Profesorul Valentin Tomuleț se afirmă ca un cercetător asiduu care pune accentul pe obiectivitatea reconstituirii trecutului. În discuțiile și polemicele cu colegii din secția „Istorie Modernă” a Institutului de Istorie vizând anumite teme de interes comun, Valentin Tomuleț operează întotdeauna cu argumente științifice bazate pe o analiză minuțioasă a surselor de arhivă, pe care le și publică constant, unele în ediții completate și îmbunătățite.

Prin discipolii săi, profesorul Tomuleț tinde să lărgască aria de cercetare a istoriei Basarabiei în secolul

al XIX-lea, iar principalul criteriu de alegere, abordare și tratare a temelor este măsura în care poate aduna și furniza informații relevante, care să-i ofere posibilitatea de a adăuga ceva nou la ceea ce se cunoaște deja.

Din perspectiva demersului nostru, o radiografie, oricât de sumară, a operei sale are în vedere criteriul cronologic al apariției lucrărilor, dar și cel tematic. Valentin Tomuleț și-a consacrat întreaga sa carieră academică și profesională activității de elucidare a adevărului despre o perioadă complexă din istoria Basarabiei. Dovadă a nivelului său de performanță sunt lucrările științifice. Principalele rezultate ale întinsei sale activități exploratorii se concentrează, în primul rând, în studiile sale monografice: *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia și influența ei asupra constituirii burgheziei comerciale (1812–1868)* (Chișinău, 2002); *Protestele și revendicările populației din Basarabia (1812–1828)*, Vol. I, (Chișinău, 2007); *Ținutul Hotin în surse statistice rusești din prima jumătate a secolului al XIX-lea* (Chișinău, 2018); în microenciclopediile: *Basarabia în epoca modernă (1812–1918) (Instituții, Regulamente, Termeni)*, în trei volume (Chișinău, 2012); în culegerile de documente *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia (1812–1830)*; *Documente inedite din arhivele Rusiei, Ucrainei și Republicii Moldova* (Chișinău, 2002), *Cronica protestelor și revendicărilor populației din Basarabia (1812–1828) (În baza documentelor depozitate în fondul documentar al Cancelariei guvernatorului Basarabiei)*. Vol. II (Chișinău, 2007); *Istoria Universității de Stat din Moldova în documente și materiale*. Volumul I (coordonator Ion Eremia) (coautor) (Chișinău, 2018); *Stăpâni și robi sau nobili și țigani în Basarabia (1812–1861)* (Chișinău, 2021) (în colaborare cu Cristina Gherasim); în culegeri de studii: *Basarabia în sistemul economic și politic al Imperiului Rus (1812–1868)*. Studii (Chișinău, 2012); *Basarabia în sistemul economic și politic al Imperiului Rus (1812–1868)*. Studii. Ediția a II-a, revăzută și adăugită (Iași, 2014); în manualele realizate în coautorat: *Rusia de la mijlocul sec. al XVII-lea la începutul sec. al XIX-lea, ediția I și ediția a II-a* (Chișinău, 1995; 2008) ș. a.

O succintă aplecare asupra operei științifice a istoricului Valentin Tomuleț trebuie să înceapă cu cercetările sale asupra tematicii referitoare la problemele economice din istoria Basarabiei, de la anexarea acesteia la Rusia, conform Tratatului de pace de la București din 16 (28) mai 1812 și până la reforma agrară din 14 iunie 1868. Rezultatele investigării acestei teme au fost publicate în primul său studiu monografic, *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia și influența ei asupra constituirii burgheziei comerciale (1812–1868)*, bazat pe un vast arsenal documentar. Autorul

pune în circuit științific documente inedite din Arhiva Națională a Republicii Moldova, Arhiva de Stat din Regiunea Odesa (Ucraina), Arhiva Istoric-Militară de Stat din Rusia (Moscova), Arhiva Istorică de Stat din Rusia (Sankt-Petersburg) și din Arhivele Statului – Filiala Iași (România). În urma analizei unui număr imens de materiale documentare, autorul propune o abordare nepărtinitoare a fenomenelor și a faptelor istorice survenite în perioada 1812–1868, dezvăluind particularitățile politicii comercial-vamale ruse până la adoptarea, la 17 februarie 1825, a Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia, dar și o serie de alte probleme importante, cum ar fi: influența factorilor interni și externi asupra evoluției politicii comercial-vamale a țarismului în Basarabia până și după unificarea vamală din 26 septembrie 1830 a regiunii cu Rusia; măsurile întreprinse de administrația imperială și de cea provincială în vederea instituirii cordonului sanitaro-vamal la Prut și Dunăre; cauzele menținerii, iar ulterior a suprimării cordonului sanitaro-vamal la Nistru; particularitățile Regulamentului ghilldelor din 26 septembrie 1830 și influența lui asupra evoluției burgheziei comerciale în Basarabia; rolul negustorilor basarabeni în instituirea Tribunalului Comercial în Basarabia; influența politicii comercial-vamale ruse asupra genezei și evoluției burgheziei comerciale din Basarabia; componența etnică și dinamica numerică, nivelul de avere (capitalul comercial) al burgheziei comerciale basarabene ș. a. În această lucrare cercetătorul Valentin Tomuleț ajunge la concluzia că politica promovată de către țarism în vederea includerii provinciei în sistemul socioeconomic și politic al Imperiului Rus purta un caracter pronunțat antinațional.

Un alt studiu monografic, însoțit de un corp de documente inedite, este volumul *Cronica protestelor și revendicărilor populației din Basarabia (1812–1828)*. Volumul conține peste 1 500 de documente depozitate în fondul „Cancelaria guvernatorului Basarabiei” (Fond nr. 2) al Arhivei Naționale a Republicii Moldova. Deși chestiunea țăranimii în Basarabia după anexarea ei la Imperiul Rus în 1812 a fost cercetată, unele aspecte ale problemei, cum ar fi protestele și revendicările populației în primele decenii după anexare au fost tratate superficial, unilateral și tendențios. Analiza datelor privind protestele și revendicările adresate guvernatorului civil al Basarabiei sau altor instituții administrative regionale de către diferite categorii sociale i-a permis profesorului Tomuleț să conteste tezele istoriografiei sovietice, potrivit cărora „...în Basarabia nu putea lua amploare o luptă de masă a țăranimii împotriva regimului imperial rus, deoarece jugul feudal otoman era cu mult mai sever, iar mișcarea țăărănească în Basarabia nu a luat un co-

lorit antinațional rus, din simplul motiv că aici, îndeosebi în primii ani după alipirea la Rusia, erau puțini moșieri ruși, iar țărănimea, în marea ei majoritate, a cunoscut asuprirea, în primul rând, din partea proprietarilor funciari locali” (Я.С. Гросул, *Крестьяне Бессарабии (1812–1861 гг.)*, Кишинев, 1956, 253 p.). Profesorul Tomuleț a sistematizat și analizat cauzele și formele protestelor și revendicărilor populației Basarabiei în primii 16 ani de la anexare la Imperiul Rus. De asemenea, a reușit să studieze în detaliu raportul dintre statutul social al contribuabilului și mărimea dărilor și impozitelor la care era supus, cu evidențierea schimbărilor în evoluția volumului și caracterului dărilor și al impozitelor la care era supusă întreaga populație a Basarabiei până și după 1812, ceea ce conferă originalitate și profunzime analitică lucrării.

Ajuns la o înaltă cotă istoriografică, prin valorificarea și editarea unei multitudini de lucrări la tema istoriei moderne a Basarabiei, profesorul Valentin Tomuleț decide să ofere puncte de vedere sintetice asupra instituțiilor din epoca modernă a Basarabiei, oferind istoriografiei naționale un instrument indispensabil de muncă. Astfel, apare lucrarea *Basarabia în epoca modernă (1812–1918). Instituții, regulamente, termeni*, care se prezintă ca un studiu valoros, original, inedit și de un real folos tuturor celor interesați de istoria Basarabiei când provincia dintre Prut și Nistru se afla în componența Imperiului Rus. Având un caracter enciclopedic, bazată pe informațiile acumulate pe parcursul anilor din fondurile de arhivă din Republica Moldova și de peste hotare, lucrarea include cca 670 de termeni ce dezvăluie scurt, dar cuprinzător și clar, noțiuni economice, sociale, politice, fiscale, administrative, religioase etc. ce se referă la istoria Basarabiei secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. Lucrarea a apărut în trei ediții (una în 2012 și două în 2014, la Iași și Chișinău) și i-a adus istoricului Valentin Tomuleț înalte aprecieri la Saloanele internaționale de carte (două premii Clio) subliniind, prin aceasta, meritul științific incontestabil al autorului, care a constatat atât în includerea unui număr mare de termeni generali, dar, mai ales, în punerea accentelor asupra termenilor care se referă la diferite instituții și regulamente, dezvăluind istoricul apariției și analizând evoluția acestora, rolul lor în dezvoltarea socioeconomică și politică a Basarabiei în sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea. Totodată, au fost evidențiate și personalitățile care au stat la baza constituirii acestor instituții și adoptării actelor normative (regulamente).

Mai recent, pasiunea pentru scoatere din anonimat a surselor de istorie a Basarabiei în secolul al XIX-lea îl face pe Valentin Tomuleț să-i atragă în munca de valorificare și editare a documentelor pe discipolii săi. Ast-

fel, împreună cu cercetătoarea Cristina Gherasim, care a susținut sub îndrumarea sa o teză de doctor în istorie privind problema evoluției nobilimii din Basarabia sub regim țarist, profesorul Tomuleț publică culegerea de documente *Stăpâni și robi sau nobili și țigani în Basarabia (1812–1861)* (Chișinău: Cartdidact, 2021, 584 p.).

O mărturie a recunoașterii meritelor academice ale profesorului Tomuleț rezidă în invitarea și participarea sa la congrese și conferințe științifice internaționale desfășurate la Moscova, Kiev, Minsk, Ufa, Sevastopol, Sverdlovsk, Omsk, Odesa, Vinnița, Cernăuți, București, Iași, Cluj, Oradea, Timișoara etc. El a contribuit și personal, ca organizator, la buna desfășurare a numeroaselor manifestări științifice naționale și internaționale, simpozioane aniversare sau comemorative.

A fost distins cu Premiul pentru rezultate remarcabile în domeniile de cercetare-dezvoltare (2004), de către Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică a AȘM, pentru lucrările: *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia și influența ei asupra constituirii burgheziei comerciale (1812–1868)* (2002) și *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia (1812–1830). Documente inedite din arhivele Rusiei, Ucrainei și Republicii Moldova* (2002). Este laureat al Premiului Național (Domeniul Știință), ediția 2015, pentru ciclul de lucrări *Istoria Basarabiei în perioada modernă (anii 1812–1918)*; laureat al Premiului Academiei Române „A.D. Xenopol” pentru lucrarea *Basarabia în epoca modernă (1812–1918): (Instituții, regulamente, termeni)* (2014, 2016).

Este decorat cu Ordinul „Gloria Muncii” (2016), Medalia Academiei de Științe a Moldovei „Nicolae Milescu Spătarul” (2018).

În prezent, profesorul universitar Valentin Tomuleț este cercetător științific principal în proiectul realizat în cadrul Institutului de Istorie, care-și propune elaborarea unei sinteze de istorie națională, intitulat: *Evoluția istorică a Moldovei din antichitate până în epoca modernă în contextul civilizației europene. Basarabia în cadrul Imperiului Rus. Sintează academică, studii, documente și materiale istorice. Partea I*. Activitatea sa în cadrul proiectului demonstrează erudiție, rigoare și disciplină de muncă, capacitatea de a selecta și organiza logic și cronologic evenimentele și faptele istorice spre a deveni cât mai accesibile și înțelese.

La împlinirea vârstei de 70 de ani, în numele slujitorilor Muzei Clio, urăm distinsului profesor universitar Valentin Tomuleț, doctor habilitat în istorie, multă sănătate, bucurii din partea celor dragi, noi și frumoase realizări în continuare.

Dr. hab., conf. univ. Gheorghe COJOCARU
Dr., conf. univ. Silvia CORLĂTEANU-GRANCIUC